

De politieke partijen

1. Algemene inleiding

Patricia Van den Eeckhout

1.1. Bibliografie

- DELWIT (P.), DE WAELE (J.-M.), eds. *Les partis politiques en Belgique*. Brussel, 1996.
- DESCHOUWER (K.). *Organiseren of bewegen? De evolutie van de Belgische partijstructuren sinds 1960*. Brussel, 1993.
- DESCHOUWER (K.). Belgium, in KATZ (R.), MAIR (P.), eds. *Party Organizations. A Data Handbook on Party Organizations in Western Democracies 1960-1990*. Londen, 1992, p. 121-189.
- DEWACHTER (W.). *Sociologie van de politieke partijen*. Leuven, 2001.
- MAES (M.). *De ledentallen van de politieke partijen in België 1945-1987. Een documentaire analyse*. Leuven, 1988.
- Repertorium van zuilgebonden vzw's*. Gent, 1993, 3 dln.
- RÖTTGER (R.). Tussen forum en markt. De “geschiedenis van partijen” in het België van de 19e eeuw, in VANTHEMSCHE (G.) e.a., eds. *De Tuin van Heden. Dertig jaar wetenschappelijk onderzoek over de hedendaagse Belgische samenleving*. Brussel, 2007, p. 107-139.
- WILLEMS (M.). *Bibliografie van de Belgische politieke partijen*. Leuven, 1978, 2 dln.
- WITTE (E.). Aperçu des études consacrées aux partis belges, in *Revue de l'Université de Bruxelles*, 1981, 1/2, p. 97-124.

Tal van bijdragen over de politieke partijen verschenen in de *Courrier hebdomadaire du CRISP*. Wegens hun groot aantal vermelden we ze hier niet. In de jaarboeken van *Res Publica* (1967-1971, 1976-) komt de evolutie van de politieke partijen eveneens aan bod. Dat tijdschrift publiceerde ook enkele themanummers over partijen (particratie, 1980 en 1996; democratie in partijen, 2003).

1.2. Archieven

1.2.1. Bewaring en inventarisatie

Vroeger werden de partijarchieven met weinig zorg omringd. Zowel op nationaal als op lokaal vlak (zeker in de periode voor de Tweede Wereldoorlog) is dus veel archief verloren gegaan. Gelukkig is de toestand sterk verbeterd door

de oprichting van de private archiefinstellingen (zie het hoofdstuk dat daarover handelt elders in dit boek).

1.2.2. *De belangrijkste bronnenreeksen*

Het hierna volgende overzicht behandelt de documenten die op federaal, regionaal, arrondissementeel en lokaal vlak worden geproduceerd. Het niveau van de provincie en het kiesdistrict dat in de partijwerking veel minder belangrijk is, wordt terzijde gelaten. Jongerenorganisaties produceren documenten die analoog zijn aan die van de partijen.

1.2.2.1. Statuten en programma's

In de partijstatuten worden de algemene doelstellingen van de partij geformuleerd en de voorwaarden van het lidmaatschap gestipuleerd. De structuur van de partij op de diverse niveaus wordt vastgelegd, evenals de bevoegdheden en de samenstelling van de verschillende organen. Verder treffen we bepalingen aan over de werking van de parlementaire fracties, de organisatie van de polls, de relaties met bepaalde nevenorganisaties, de financiering van de partijwerking, de stemprocedures, het tendensrecht, de regeling van conflicten, enz. We kunnen de partijstatuten zowel op het lokale, het arrondissementele als het nationale niveau terugvinden. Momenteel zijn al deze statuten in hoge mate uniform gemaakt.

In de partijprogramma's worden de ideologie en de algemene doelstellingen van de partij vertaald in een aantal concretere, op korte of halflange termijn te verwezenlijken punten, die doorgaans de meest diverse aspecten van het beleid betreffen. Omdat alle geledingen van een politieke partij geacht worden het programma ervan te onderschrijven, heeft men in principe slechts met een nationaal programma te maken. Dit geldt zeker voor de naoorlogse periode, maar toch dient opgemerkt dat de verschillende geledingen van de Katholieke Unie (tijdens het interbellum), ondanks het gemeenschappelijke programma, hun eigen doelstellingen verdedigden. Wat de voormalige liberale partij betreft, moet de hoge graad van onafhankelijkheid van de federaties onderstreept worden.

1.2.2.2. Notulen van vergaderingen en verslagen

Op lokaal vlak kunnen de verslagen van de algemene vergaderingen van leden aangetroffen worden. Op arrondissementeel en nationaal vlak zijn er de notulen van de congressen. Op de diverse niveaus vindt men uiteraard ook de notulen terug van de beraadslagingen van de leidende organen, evenals de processen-verbaal van de commissies die op nationaal en arrondissementeel vlak rond bepaalde thema's werden opgericht. Ook de verslagen van de vergaderingen van de voorzitters en secretarissen van de arrondissementele afdeling moeten vermeld worden.

Met uitzondering van de nationale congressen, resulteren deze bijeenkomsten nooit in gepubliceerde verslagen. Dikwijls zal men het moeten stellen met de perscommuniqués die na afloop worden vrijgegeven. Wat de congressen betreft, worden er diverse categorieën van documenten geproduceerd. Zowel op arrondissementeel als op nationaal vlak kunnen er verslagen worden teruggevonden die de werking van de partij in de afgelopen periode toelichten en die aan het

congres worden voorgelegd. Verder signaleren we de voorbereidende documenten die aan de congressisten worden aangeboden, de verslagen van de discussies die met betrekking tot deze documenten op lokaal en arrondissementeel vlak worden gevoerd, de notulen van het verloop van het congres zelf en de teksten van de resoluties en de rapporten die door het congres worden goedgekeurd. Bepaalde van deze documenten worden in een of andere vorm gepubliceerd (zie hieronder).

1.2.2.3. Briefwisseling

We vermelden de briefwisseling en de omzendbrieven van het nationale naar het arrondissementele niveau en van het arrondissementele naar het lokale niveau. Naast deze interne correspondentie kunnen uiteraard ook alle mogelijke brieven worden teruggevonden, met evenwel een belangrijk aandeel voorbehouden aan de relaties met de nationale en arrondissementele afdelingen van groeperingen die tot dezelfde “zuil” behoren. Op nationaal vlak kan de briefwisseling worden gesignaleerd met zusterpartijen of gelijkgestemde groeperingen uit het buitenland.

1.2.2.4. Ledenlijsten

Op lokaal en arrondissementeel vlak bestaan er ledenlijsten. Daarnaast zijn er de documenten die betrekking hebben op specifieke ledenwervingscampagnes.

1.2.2.5. Documenten met betrekking tot de verkiezingen

Op nationaal, arrondissementeel en lokaal vlak treffen we de resultaten aan van de pollverrichtingen en andere documenten die de lijstvorming aanbelangen. Verder is er al het materiaal dat betrekking heeft op de voorbereiding en het voeren van de campagne (onder meer pamfletten en affiches) en de resultaten van de kiesverrichtingen. Daarnaast zijn er de documenten die de interne verkiezingen (voor partijfuncties) betreffen.

1.2.2.6. Diverse

Op nationaal en arrondissementeel vlak zijn er vaak dossiers, brochures en pamfletten aanwezig die betrekking hebben op bepaalde thema's waarrond de partij mobiliseerde (bijvoorbeeld de koningskwestie, de schoolstrijd). Specifiek met betrekking tot de socialistische partij treft men in sommige federaties stukken aan die resulteren uit de werking van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie op arrondissementeel vlak. Op arrondissementeel niveau, en dit niet enkel voor de socialistische partij, worden tevens dossiers bewaard die betrekking hebben op de belangrijke sociale en economische problemen waarmee de regio te maken heeft. We signaleren ten slotte ook de documenten die betrekking hebben op de partijfinanciën.

1.3. *Publicaties*

Vóór de jaren 1980 was het ook zeer slecht gesteld met de bewaring en inventarisering van de publicaties van de Belgische politieke partijen. Sindsdien is de toestand ook op dat gebied sterk verbeterd door het ontstaan en de ontwikkeling van de private archiefinstellingen. Meer uitleg hierover vindt men in de algemene inleiding op de bronnen afkomstig van die instellingen.

1.3.1. *Periodieke publicaties*

In de periodieke publicaties van de politieke partijen kan men verschillende categorieën onderscheiden. Enkel de socialistische en communistische partijen zijn of waren in de dagbladpers vertegenwoordigd met kranten die als officiële spreekbuis van de partij fungeren of bladen die zo dicht bij de partij aanleunen dat zij als dusdanig kunnen doorgaan. Dit neemt niet weg dat tal van kranten de spreekbuis vormden of vormen van een partij, zonder dat er tussen beide officiële banden bestaan.

De ledenbladen vinden we in alle politieke partijen terug. Naast een nationaal ledenblad treffen we, voornamelijk bij de drie traditionele partijen, ledenbladen aan die op arrondissementeel niveau worden uitgegeven. Ook op lokaal vlak worden soms ledenbladen gepubliceerd. Of er op arrondissementeel en plaatselijk vlak ledenbladen verschijnen, of er enige regelmaat in de verschijning zit, hangt samen met het belang van deze regionale afdelingen. In vele gevallen produceren deze instanties zeer bescheiden druksels.

Sinds de Tweede Wereldoorlog hebben de meeste ledenbladen een transformatie ondergaan. Aanvankelijk lag de nadruk bij de meeste bladen op het informeren en het documenteren van de eigen leden. Verder werd er uiteraard ook aandacht besteed aan de belangrijke evenementen uit het partijleven (congressen, verkiezingen) en werd de activiteit van het eigen politieke personeel ruimschoots belicht. Gaandeweg ziet men verschillende ledenbladen evolueren naar een soort magazine waarin niet enkel de politieke actualiteit aan bod komt, doch waarin ook cultuur, ontspanning enz. aan hun trekken komen. Aangevuld met “dossiers” die over bepaalde actuele onderwerpen worden samengesteld, streven deze bladen er ondubbelzinnig naar ook niet-partijleden aan te spreken.

Naast de ledenbladen beschikken de meeste politieke partijen over tijdschriften die specifiek gericht zijn op kaders en mandatarissen. Ook de jongerenorganisaties geven soms afzonderlijke bladen voor hun kaders uit. De verenigingen van provinciale en gemeentelijke mandatarissen beschikken eveneens over eigen tijdschriften. Bij de politieke vrouwenorganisaties treffen we, als resultaat van de onregelmatige en soms vrij beperkte werking, zowel vroeger als nu weinig specifieke ledenbladen aan (zie ook het hoofdstuk over de vrouwenorganisaties).

Om de titels van de periodieke partijpublicaties op het spoor te komen, kan men gebruik maken van de online catalogi van de private archiefinstellingen, alsook van de databank ODIS (www.odis.be). Verder wordt de lezer ook verwezen naar het hoofdstuk over de geschreven pers. Daarin worden tal van gespecialiseerde repertoria van partijpublicaties vermeld.

1.3.2. *Overige publicaties*

Naast de tijdschriften publiceerden of publiceren de politieke partijen nog tal van andere geschriften. Die zijn zeer divers van aard: statuten, programma's, manifesten, gedenk- en jaarboeken, congresdocumenten, enz. In onderstaande bladzijden vermelden we per partij de belangrijkste onder hen. Het is evident dat deze opsomming zeker niet exhaustief is. Omwille van hun inhoudelijk belang zijn de congresdocumenten een aparte vermelding waard. Of een congres resulteert in een publicatie en welke de aard van die publicatie is, verschilt niet alleen

van partij tot partij, doch ook van congres tot congres. Gepubliceerde verslagen die het volledige verloop van de congressen weergeven, komen niet zo frequent voor. Veelal moet men het stellen met de publicatie van een aantal rapporten of toespraken. De resoluties of rapporten die door het congres werden goedgekeurd, worden wellicht nog het frequentst gepubliceerd, hetzij in de ledenbladen, hetzij in afzonderlijke brochures. Voor de weergave van het verloop van de congressen is men dus vaak aangewezen op de ledenbladen en op de persverslagen. Over de naoorlogse congresresoluties van de grootste Belgische partijen bestaat volgende publicatie:

MENU (P.). *Congresresoluties van de Vlaamse politieke partijen*. Gent, 1994, 4 dln.

Het spreekt vanzelf dat ook de partijen, zoals alle andere instellingen en organisaties, de laatste jaren gretig gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheden die geboden worden door het internet. Brochures, tijdschriften, elektronische nieuwsbrieven, programma's worden nu digitaal verspreid. Zie hierover:

HOOGHE (M.), STOUTHUYSEN (P.). Het gebruik van het internet door de Vlaamse politieke partijen, in *Res Publica*, 2001, nr. 4, p. 507-527.

De websites van de partijen worden vermeld in elk afzonderlijk onderdeel.